

FRÁSÖGN

af vetrarfundi þings Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu 24.–26. febrúar 2021.

Fundir ÖSE-þingsins fóru fram með fjarfundarbúnaði. Af hálfu Íslandsdeildar tóku þátt í fundinum Gunnar Bragi Sveinsson, formaður, Bryndís Haraldsdóttir, varaformaður, og Guðmundur Andri Thorsson, auk Bylgju Árnadóttur, alþjóðaritari.

Á fundi stjórnarnefndar þingsins var tilkynnt að ársfundur ÖSE-þingsins yrði haldinn með fjarfundarbúnaði eða með blönduðum hætti. Bowness lávarður, forseti þingsins og formaður reglunefndar þingsins, kynnti fyrir stjórnarnefnd drög að starfsreglum á tímum neyðarástands. Hann hvatti meðlimi stjórnarnefndar til að samþykkja reglurnar til að gera þinginu kleift að halda starfi sínu áfram og þannig vinna að framgangi lýðræðisins. Starfsreglur á tímum neyðarástands voru samþykktar samhljóða og kveða á um að stjórnarnefnd geti lýst yfir neyðarástandi við ákveðnar aðstæður. Í slíku neyðarástandi geti þingið haldið ársfund sinn með fjarfundarbúnaði og kosið til embætta þingsins með rafrænum hætti. Í þeim tilvikum verði ekki samþykkt yfirlýsing ársfundar, sem venjulega er sett saman af ályktunum þriggja nefnda þingsins og aukaályktunum einstakra þingmanna. Þess í stað verði haldnar umræður á grundvelli skýrslna nefnda auk þess sem þingmenn geti lagt fyrir þingið beiðnir um umræður um knýjandi málefni. Slíkar umræður þurfa að fjalla um málefni sem komið hefur fram á sjónarsviðið síðustu 24 dagana fyrir ársfundinn eða á þeim tíma sem neyðarástandið nær til. Rafrænar kosningar til embætta þingsins fara fram samhliða ársfundinum. Bowness benti á að þingsins biði nú það verkefni að kjósa sér forseta, gjaldkera og átta varaforseta. Hann sagði einnig að allsherjarendurskoðun starfsreglna þingsins yrði að bíða betri tíma þar sem nauðsynlegt væri fyrir þingmenn að ræða þau mál í þaula.

Sérstakir fulltrúar ÖSE-þingsins gáfu stjórnarnefnd skýrslu um störf sín. Hedy Fry, sérstakur fulltrúi ÖSE-þingsins í jafnréttismálum, fjallaði um stöðu þingkvemma í ljósi ógnana og áreitni gagnvart þeim á samfélagsmiðlum. Þá var stuttlega farið yfir fjárhagslega stöðu þingsins og tilkynnti gjaldkeri þess að sparnaður sem hlytist af fundafalli vegna heimsfaraldursins yrði endurgreiddur þjóðþingunum.

Í ávarpi sínu á þingfundi minntist Peter Bowness þeirra fjölmörgu sem höfðu látist í aðildarríkjunum á því ári sem liðið var frá því að heimsfaraldur kórónuveiru braust út. Hann vakti einnig athygli á því hversu mikið af starfi Öryggis- og samvinnustofnunarinnar hefði fallið niður vegna faraldursins. Þrýstingur hefði aukist á frjálsa fjölmiðla, vopnuð átök hefðu brotist út í Nagorno-Karabakh og ekkert þokast við lausn átaka í Úkraínu eða Georgíu. Hins vegar byggji ÖSE yfir miklu viðnámsþoli. Nýlega hefði náðst sátt um ráðningar í leiðtogastöður stofnunarinnar og vonandi væri það merki um endurnýjaðan vilja til samvinnu.

Að venju var embættismönnum ÖSE boðið að ávarpa þingfund og málefnanefndir og kynna starf stofnana ÖSE. Formaður ÖSE og utanríkisráðherra Svíþjóðar, Ann Linde, kynnti áherslur Svía meðan á formennsku þeirra í ÖSE stæði. Hún sagði sænsk stjórnvöld leggja höfuðáherslu á framgang ályktunar öryggisráðs Sameinuðu þjóðanna nr. 1325 um konur, frið og öryggi. Aðkoma kvemma að friðarumleitunum væri nauðsynleg til að ná árangri í friðarviðræðum. Svíar hefðu boðið hernaðarráðgjöfum í Vín í heimsókn í norræna miðstöð um kynferði í hernaði í Stokkhólmi og stofnað embætti sérstaks fulltrúa um kynferði. Linde benti á að kynjajafnrétti og valdefling kvemma stuðlaði að öryggi. Þá vildu Svíar aðlaga öryggisráðstafanir að breyttu öryggisumhverfi og auka gagnsæi að því er snerti upplýsingar um flutning herafila. Einnig væri forgangsmál að berjast gegn spillingu til að standa vörð um lýðræðið og réttarríkið. Linde sagði nýleg átök í Nagorno-Karabakh sýna fram á hættuna sem stafaði af óvirkum og óleystum átökum. Vopnahlé tryggði ekki frið heldur væri þörf á friðarsamningi til að leysa úr ágreiningi. Hún sagði einnig augljóst að vopnahlé sem samið hefði verið um haustið 2020 hefði verið Aserum í hag frekar en Armenum. Rússar hefðu með afskiptum sínum sýnt vald sitt á svæðinu.

Helga M. Schmid, nýkjörinn framkvæmdastjóri Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu, sagði þingið vera lykilþátt í starfi ÖSE. Á þinginu væru viðruð viðfangsefni sem ógnuðu öryggi fólks á ÖSE-svæðinu og þeim komið á framfæri við stofnunina. Þannig hefði ÖSE ekki farið að fjalla um mansal fyrr en málefnið hafði verið til umfjöllunar á þingi þess. Þingið væri auk þess vettvangur samræðna sem væru lykillinn að því að koma í veg fyrir átök og leysa úr þeim. Schmid sagði heimsfaraldurinn hafa sýnt fram á mikilvægi þess að stofnunin væri í stakk búin til að fást við óvæntar áskoranir. Stofnunin þyrfti að skilgreina öryggi á heildstæðan og fjölbreyttan hátt og nálgast verkefni sitt með jafnrétti að leiðarljósi en einnig skilvirkni og gagnsæi.

Fund nefndar um stjórnsmál og öryggismál ávarpaði m.a. Neil Bush, formaður nefndar ÖSE um málaflökkinn og sendiherra Bretlands hjá stofnuninni. Hann sagði hlutverk ÖSE-þingsins í starfi stofnunarinnar vera þrjúþætt; að vera hugmyndabanki fyrir stofnunina, að veita henni aðhald og að aðstoða átakaaðila við að ná saman. Kairat Abdrakhmanov, fulltrúi ÖSE gagnvart þjóðarbrotum, ávarpaði einnig fundinn. Hann sagði samþættingu samfélaga árangursríka leið til að koma í veg fyrir að ágreiningur milli þjóðernishópa leiddi til átaka. Samþættingar væri þörf á öllum sviðum samfélagsins, sérstaklega hvað varðaði menntun, tungumál, löggæslu og dómstóla. Nauðsynlegt væri að reyna að finna lausnir sem hentuðu öllum aðilum og að tryggja aðkomu allra.

Nefnd um efnahags-, vísinda-, tækni- og umhverfismál hlýddi á ávörp frá Florian Raunig, formanni efnahags- og umhverfisnefndar ÖSE og sendiherra Austurríkis hjá stofnuninni, og frá Vuk Žugić, sendiherra Serbíu hjá ÖSE sem stýrir verkefnum stofnunarinnar á sviði efnahags- og umhverfismála. Á fundinum var sérstök umræða um öryggi efnahags og umhverfis á tímum COVID-19 og mögulega aðkomu ÖSE-þingsins. Torill Eidsheim, sérstakur fulltrúi ÖSE-þingsins í norðurslóðamálum, opnaði umræðuna og hvatti þátttakendur til að vinna í þágu umhverfisöryggis með því að bregðast af festu við ógninni sem stafaði af loftslagsbreytingum. Žugić sagði frá því hvornig starf ÖSE hefði verið aðlagð fjarfundarformi vegna faraldursins. Nú þyrfti að aðstoða aðildarríkin í baráttunni við faraldurinn og í enduruppbyggingu efnahagslífsins.

Fund nefndar um lýðræðis- og mannréttindamál ávarpaði m.a. Anne-Kirsti Karlsen, formaður nefndar ÖSE um lýðræðis- og mannréttindamál og sendiherra Noregs hjá stofnuninni. Hún greindi frá áherslum nefndarinnar fyrir árið 2021, en höfuðáhersla verður lögð á félagsleg og efnahagsleg réttindi í tengslum við heimsfaraldurinn. Einnig verður leitast við að stuðla að uppbyggilegum samræðum og aðkomu hagaðila á borð við fræðimenn, frjáls félagasamtök, svæðisskrifstofur og stofnanir ÖSE og aðrar alþjóðastofnanir. Karlsen sagði sænsk stjórnvöld nálgast formennsku sína á heildstæðan hátt þannig að málefni og áherslur flæði milli hinna þriggja vídda ÖSE. Á fundinum var sérstök umræða um áhrif heimsfaraldursins á kosningar. Matteo Mecacci, framkvæmdastjóri Mannréttinda- og lýðræðisstofnunar ÖSE (ODIHR), sagði ekki hægt að fórna kosningaeftirliti á tímum heimsfaraldurs. Hann fagnaði því að stofnunin hefði haldið starfi sínu áfram og þakkaði þingmönnum fyrir að taka þátt í kosningaeftirliti á árinu þrátt fyrir þá áhættu sem því fylgdi. Stjórnvöld víða um heim hefðu þurft að grípa til þess ráðs að takmarka frelsi borgaranna til að bregðast við útbreiðslu COVID-19. Lýðræðislegar stofnanir og gildi hefðu gengist undir álagspróf og í sumum löndum hefði starfsemi þjóðþinga verið verulega takmörkuð. Í mörgum tilvikum hefðu neyðarlög verið sett um óákveðinn tíma eða gleymst að taka tillit til kynferðis eða fjölbreytileikans við lagasetningu. Mecacci ítrekaði mikilvægi þess að auka þátttöku almennings og tryggja aðgengi að upplýsingum til að byggja upp traust til stofnana. Teresa Ribeiro, fulltrúi ÖSE gagnvart fjölmiðlafrelsi, sagði aðgerðir stjórnvalda verða að vera lögmætar, tímabundnar og í hlutfalli við þá ógn sem steðjaði að samfélaginu. Hún sagði stjórnvöld á ÖSE-svæðinu hafa notað samfélagsmiðla í stórum stíl til að miðla mikilvægum upplýsingum til almennings. Í sumum tilvikum hefðu stjórnvöld þó nýtt sér faraldurinn til að hefta tjáningarfrelsið. Best væri að vinna gegn falsfréttum með því að bæta aðgengi að fjölbreyttum fjölmiðlum og auka fræðslu um fjölmiðlalæsi.

Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu www.oscepa.org/en/.